

Počítačová typografie

Pavel Satrapa

<http://www.nti.tul.cz/~satrapa/>

Literatura

- Filip Blažek: *Typokniha*
- Martin T. Pecina: *Knihy a typografie*
- Oldřich Hlavsa: *Typographia I, II, III*
- František Muzika: *Krásné písmo ve vývoji latinky*
- Jiří Rybička: *LaTeX pro začátečníky*
- Petr Olšák: *Typografický systém TeX*
- Petr Olšák: *TeXbook naruby*
- www.cstug.cz

Základní pojmy

- **sazba:** uspořádání textu (a dalších prvků) do stránek
- **typografie:** estetická úprava sazby
  - práce s písmem a prostorem
  - významnou roli má individuální vkus
  - často nejsou striktní pravidla, jen doporučení
  - jejich dodržováním nespácháte příšernost
  - porušením může vzniknout zajímavý výtvar (ale člověk by měl znát pravidla a vědět, proč je porušuje)

Kaligrafie

- ručně psané písmo a estetická úprava dokumentů

Sir,

Aug.st 30., 1740.

*The great Improvement you have made in the Art of Writing.
is a plain Proof of an uncommon Genius; and that Modesty which attends
your Merit, has justly gain'd you the Esteem of the Ablest Penmen.*

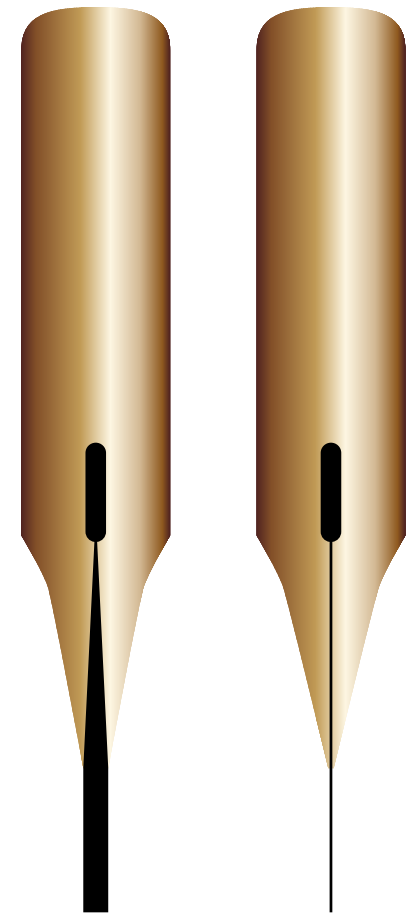
Pero s plochým hrotem

- tradiční kaligrafický nástroj
- tloušťka čáry závisí na směru tahu

Pružné pero

- od 18. století
- síla tahu závisí na přitlaku
- školní/úřední písma:
Spencerian, Copperplate

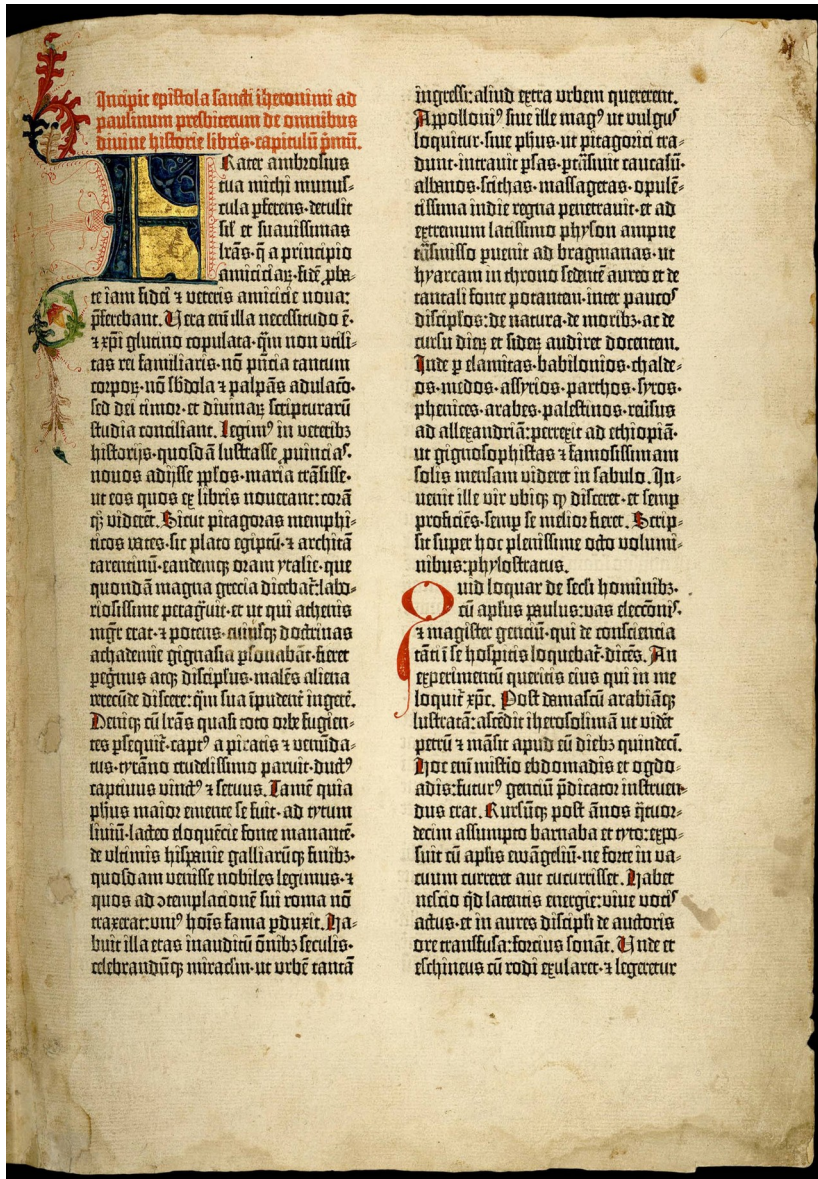
Štětec

- silné tahy
- velké kontrasty
- Čína, Japonsko
- plakáty

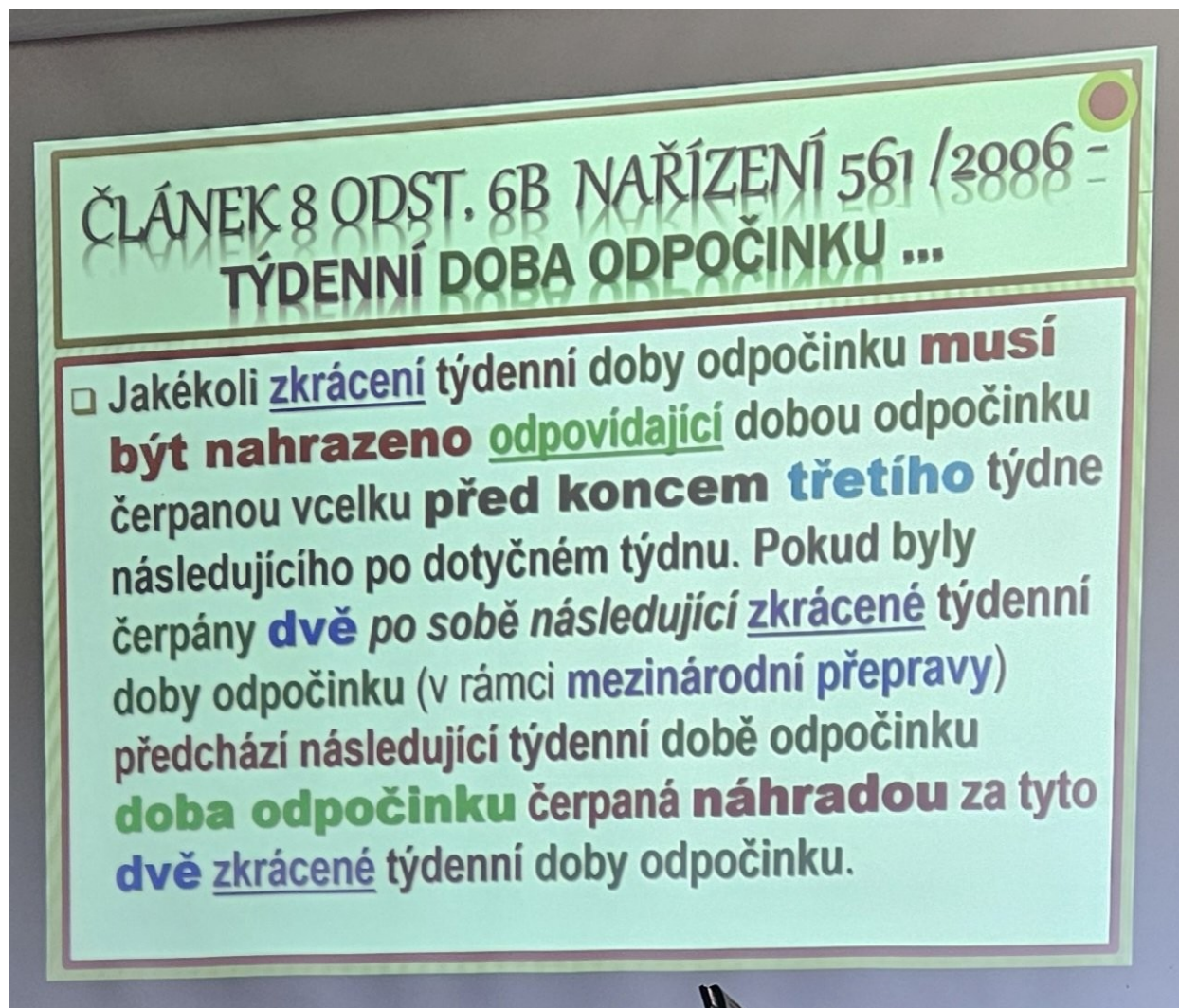
How It Started ...

první strana
Gutenbergovy bible,
1455

... How It's Going

výtvar neznámého
školitele, počátek
21. století

Dvě morové rány typografie

■ počítače

- díky Wordu a spol. může dokumenty „sázet“ každý
- invaze uživatelů bez znalostí a estetického cítění
- degradace knih a běžných denních textů

■ Internet

- radikálně zvýšil „dostřel“ nepoučených amatérů
- barvy, animace a podobné nebezpečné hračky

Příklad: Slib prezidenta ČR

*Parlament České republiky
SENÁT
POSLANECKÁ SNĚMOVNA*

*Slib prezidenta republiky
Miloše Zemana
na 1. společné schůzi komor Parlamentu
8. března 2013*

Slibuji věrnost České republice.

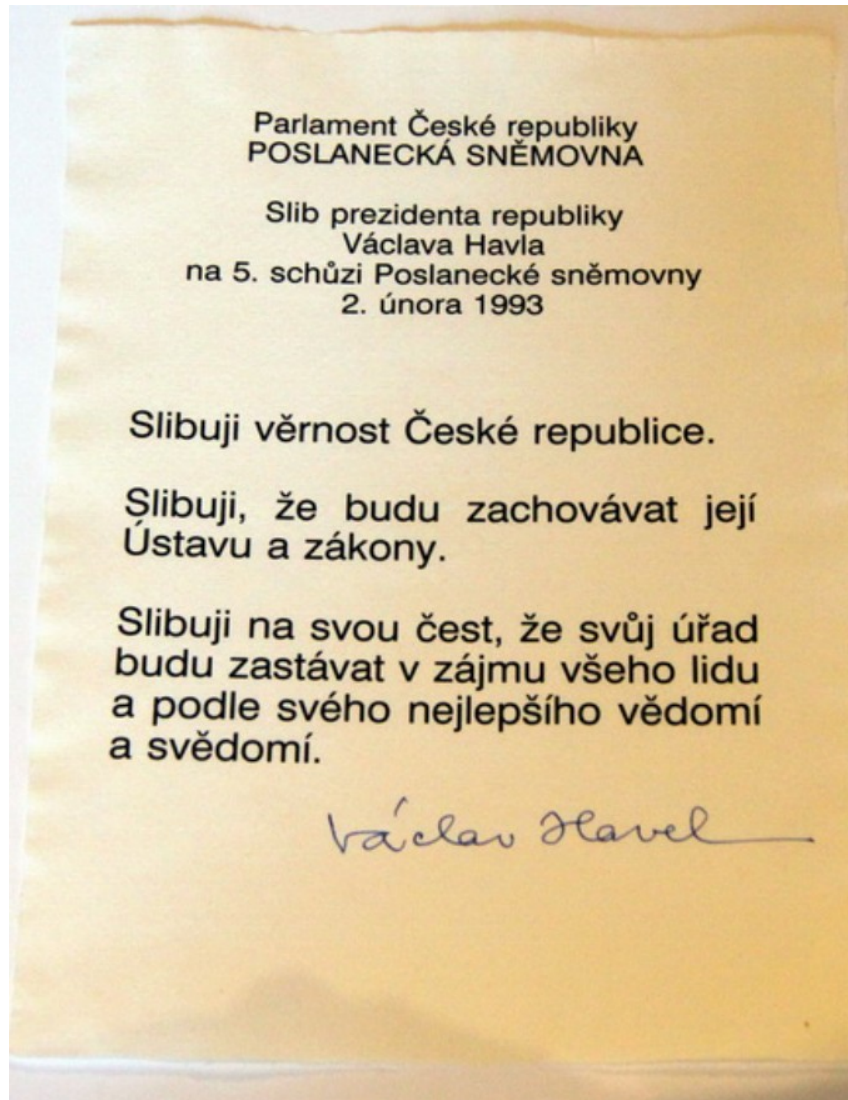
*Slibuji, že budu zachovávat její
Ústavu a zákony.*

*Slibuji na svou čest, že svůj úřad
budu zastávat v zájmu všeho lidu
a podle svého nejlepšího vědomí
a svědomí.*

Miloš Zeman

- nevhodné písmo
- příliš velké
- nesmyslné použití kurzívy
- nekonzistentní zarovnání
- velké mezery

Slib prezidenta ČR 1993

- většina výhrad platí, ale
- sázen jedním normálním písmem
- záhlaví odděleno svislou mezerou

Slib prezidenta ČR 2018

„Slibuji věrnost České republice.

*Slibuji, že budu zachovávat
její Ústavu a zákony.*

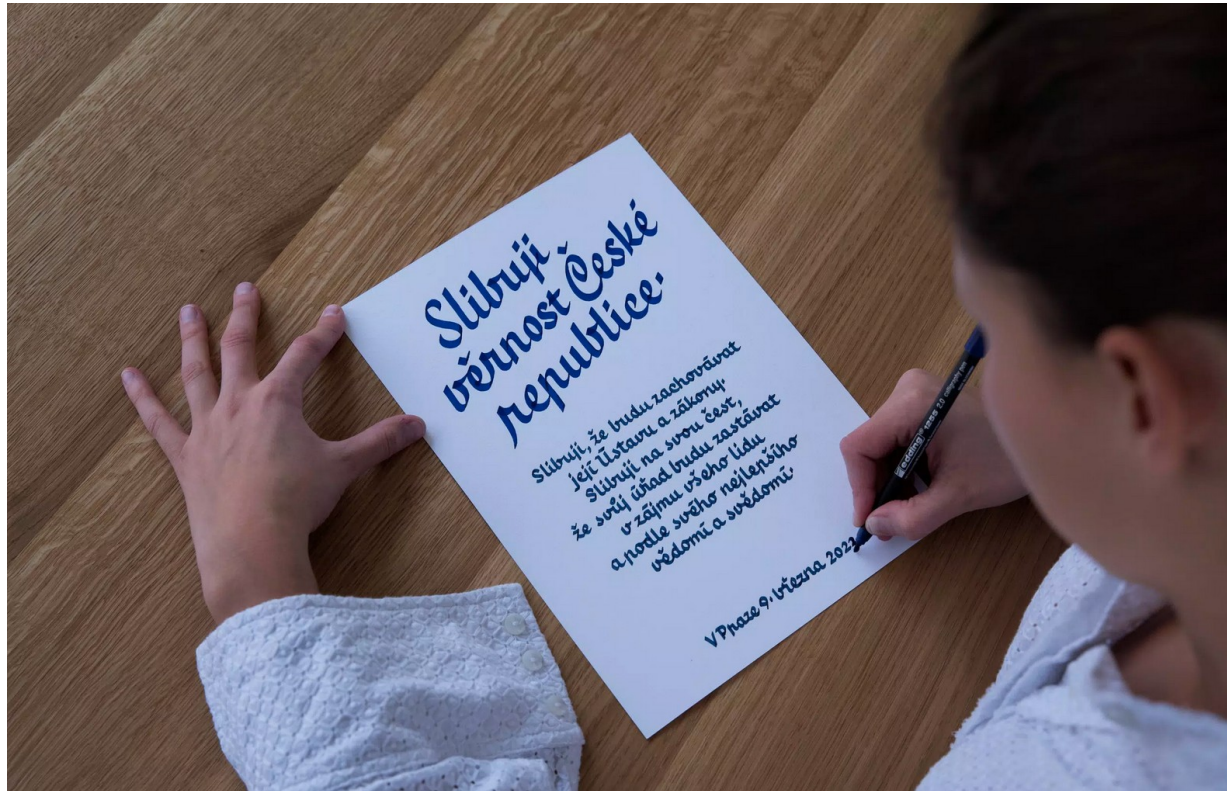
*Slibuji na svou čest,
že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu
a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.“*

Miloš Zeman

V Praze dne 8. března 2018

- **mnohem** lepší než 2013
- kaligrafie
- **nepravidelné délky řádků**
- **uvozovky?**

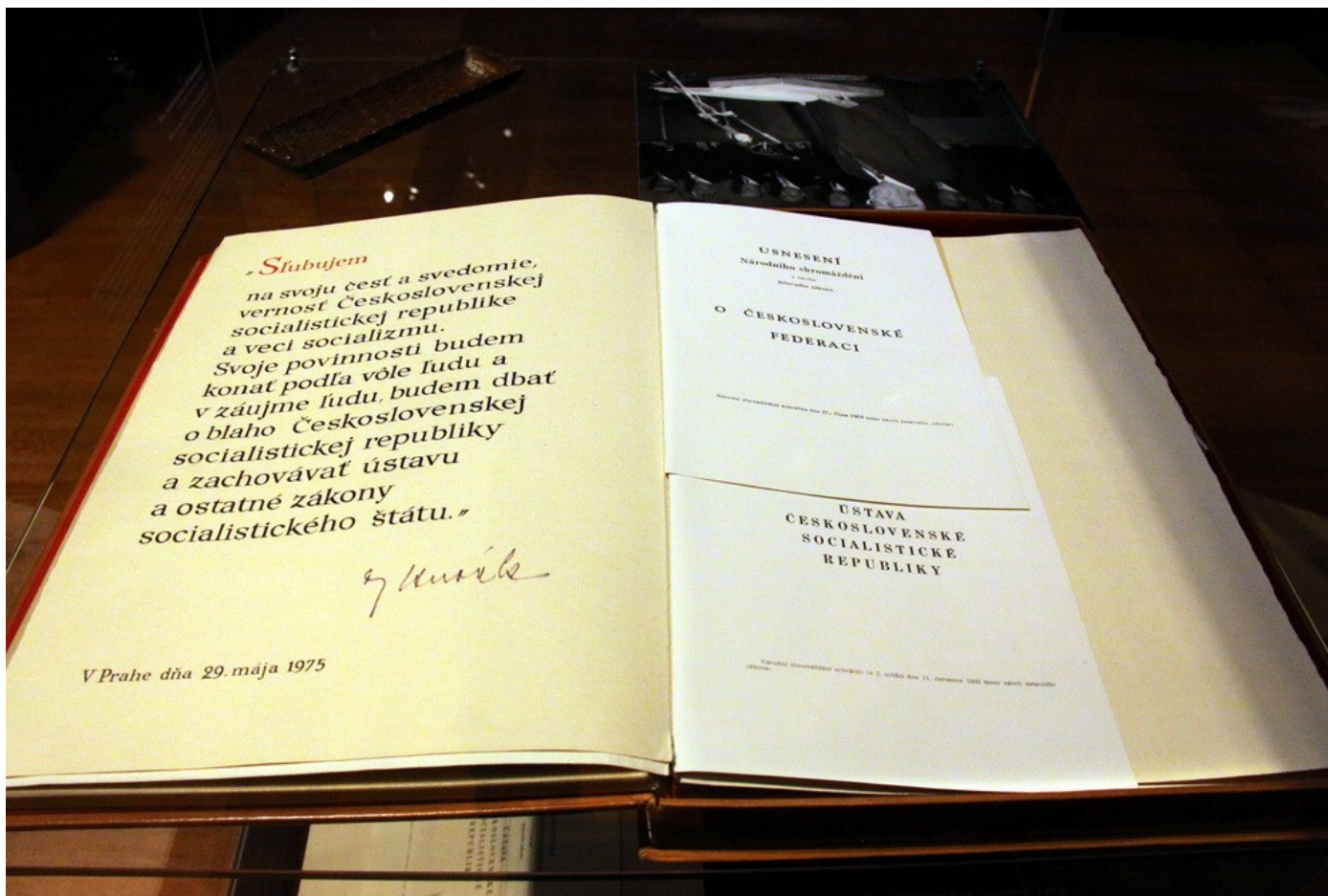
Slib prezidenta ČR 2023

- opět kaligrafie
- zvýraznění slibu
- vypadá jako plakát
- neformální
- Česká republika ve dvou řádcích

Slib prezidenta ČR 1975

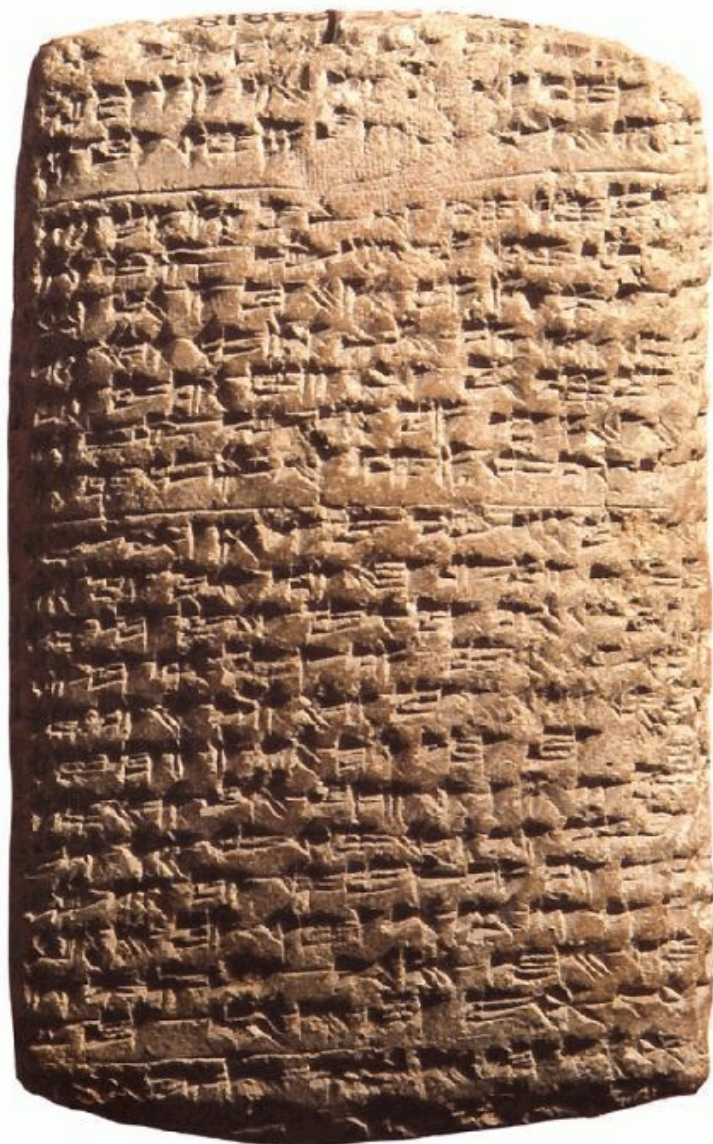

- kvalitní práce

Písmo

- zápis jazyka pomocí symbolů
- **druhy písma:**
  - obrázkové: hieroglyfy
  - slovní (logografické): čínské
  - slabičné (syabické): japonské (hiragana, katakana)
  - hláskové (alfabetické): většina (latinka, azbuka)

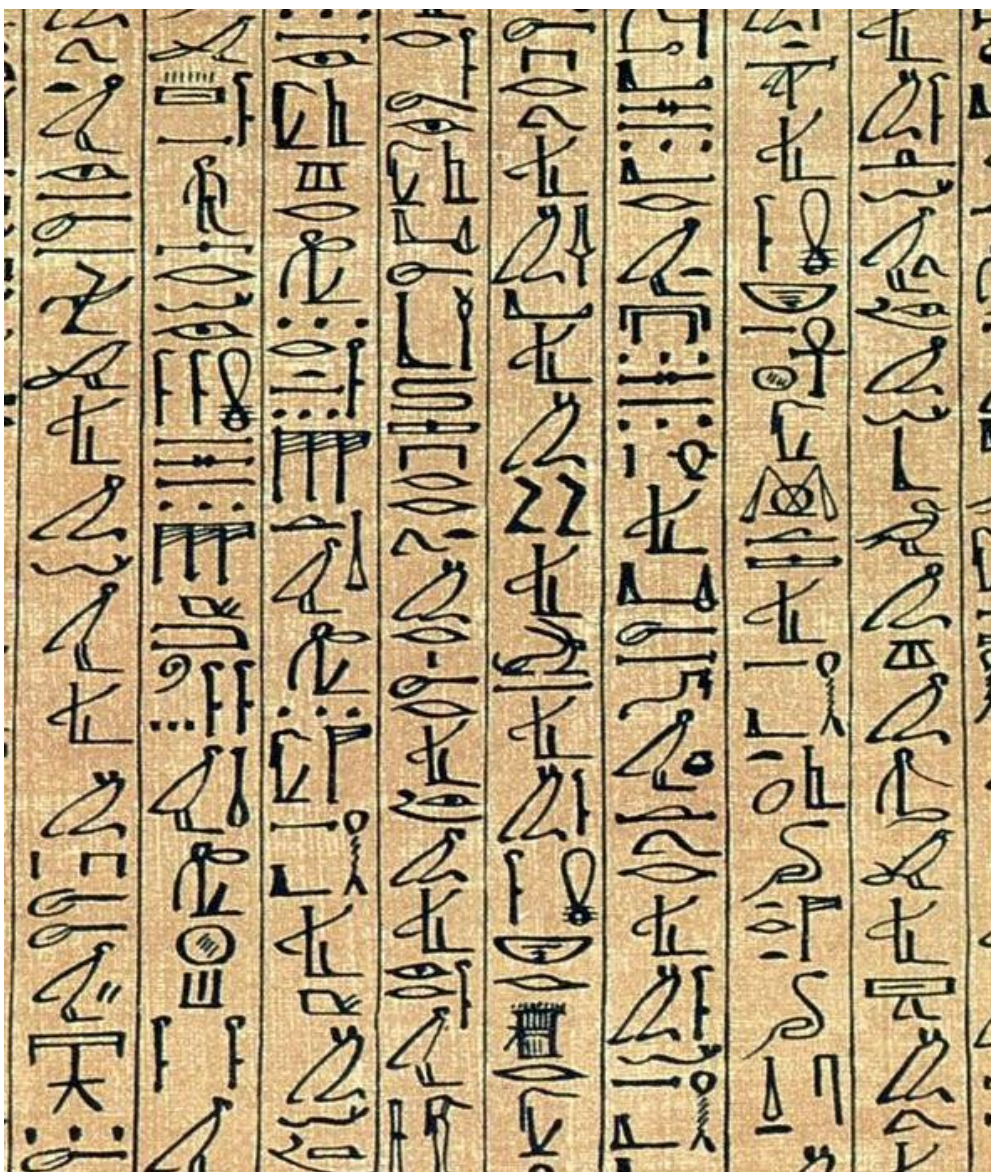
Sumerské klínové písmo

- nejstarší známé písmo
- 3400 př. n. l. až 100 n. l.
- řada variant od obrázků až po abstraktní
- slabičné
- typicky zapisováno rákosovým nástrojem do hliněných tabulek

Egyptské hieroglyfy

- 3200 př. n. l. až 400 n. l.
- slovní písmo, později i fonogramy pro hlásky či slabiky

Moderní evropská písmena

■ **Latinka**

- vznikla pro latinu starých Římanů
- základem římská kapitála (3. stol. př. n. l.)
- malá písmena se ustálila v 8. stol.
(karolínská minuskula)

■ **Azbuka (азбука)**

- vychází z Cyrilice (Bulharsko, konec 9. stol.)
- původně pro staroslověňštinu, dnes slovanské jazyky

Římská kapitála

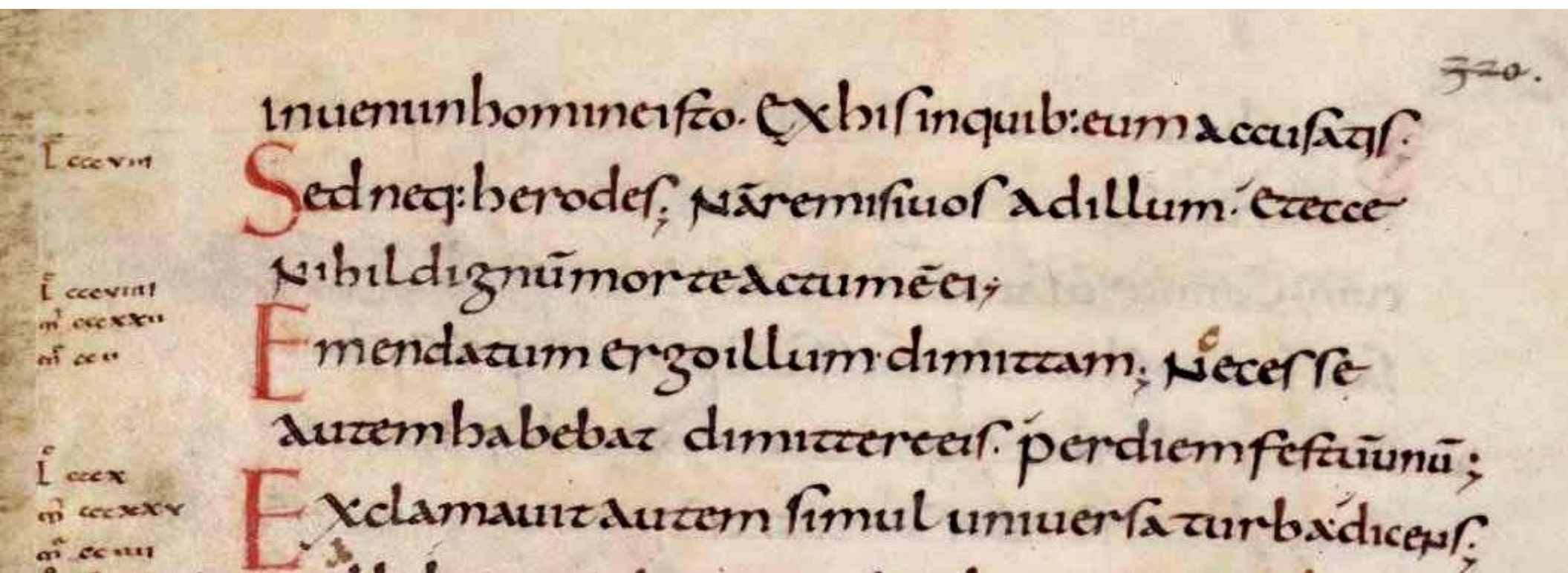
- původně tesána do kamene, později i psána
- tvary geometricky konstruovány
- základ moderních latinkových písem

Karolínská minuskula

- 8. až 12. stol. ve většině Evropy
- původ nejasný (Francie/Itálie)
- základ moderního písma

Terminologie (1)

- tradiční a specifická
- není zcela jednotná, historická oborová norma ON 88 0111 Písmo, písmařství, písmolijectví
- **majuskule, verzálky:** VELKÁ písmena
- **minuskule, minusky:** malá písmena
- **kapitálky:** MINUSKY VYPADAJÍ JAKO VERZÁLKY

Terminologie (2)

- **řez písma:** charakter písma daný tvarovými prvky jeho kresby
- **rodina písma:** soubor písem konzistentního řezu, obsahuje základní písmo a několik vyznačovacích
- **vyznačovací písmo:** písmo pro odlišení či zvýraznění části textu
- **kurzíva:** skloněné vyznačovací písmo s odlišnou kresbou

Část rodiny Fira Sans

základní řez

kurzíva

tučné

velmi tučná kurzíva

lehká kurzíva

kondenzované

tučná kondenzovaná kurzíva

Fira Sans

celkem 96 řezů

Terminologie – konstrukce písma

Písmová osnova

šuple

akcentová dotažnice

horní dotažnice

verzálková dotažnice

střední dotažnice

účaří (základní dotažnice)

dolní dotažnice

Klasifikace písma

- závisí na typografické tradici
- zjednodušeně:
  - antikvy (serifová písma)
  - grotesky (bezserifová písma)
  - neproporcionální písma (jako psací stroj)
  - ozdobná písma
- česká typografie: detailní členění do 11 skupin, autorem Jan Solpera

1 Dynamická antikva

- renesanční antikvy 2. pol. 15. stol. až 1. pol. 18. stol.
- knižní písma
- Garamond, Centaur, Times New Roman

pozvolné
nasedání
serifů

šikmá osa stínu

menší rozdíly
v tloušťce tahů

MOMENT

diferencované šířky znaků

The diagram shows the word 'MOMENT' in a bold, black, serif typeface. Red lines and text annotations highlight specific typographic features: 1. 'pozvolné nasedání serifů' (gradual serif fitting) points to the top of the 'M' and 'T'. 2. 'šikmá osa stínu' (slanted shadow axis) points to the diagonal line of the 'O'. 3. 'menší rozdíly v tloušťce tahů' (smaller differences in stroke thickness) points to the vertical strokes of the 'M' and 'T'. 4. 'diferencované šířky znaků' (differentiated character widths) points to the varying widths of the 'O', 'M', and 'E'.

2 Přechodová antikva

- barokní antikvy z 2. pol. 18. stol.
- univerzální knižní písma
- Baskerville, Fournier

pozvolné
nasedání
serifů

svislá osa stínu

větší rozdíly
v tloušťce tahů

M O M E N T

unifomní šířky znaků

The diagram shows the word 'MOMENT' in a large, black, transitional serif typeface. Red lines and text annotations highlight specific typographic characteristics: 1. 'pozvolné nasedání serifů' (gradual serif attachment) points to the top of the 'M' and 'T'. 2. 'svislá osa stínu' (oblique shadow axis) points to the vertical stem of the 'O'. 3. 'větší rozdíly v tloušťce tahů' (greater differences in stroke thickness) points to the thick vertical stem of the 'M' and the thin horizontal crossbar of the 'E'. 4. 'unifomní šířky znaků' (uniform character widths) is indicated by brackets under the 'O', 'M', and 'E', showing they occupy the same horizontal space.

3 Statická antikva

- klasicistní antikvy z přelomu 18. a 19. stol.
- knižní písma
- Bodoni, Didot

ostré
nasedání
serifů

svislá osa stínu

velké rozdíly
v tloušťce tahů

MOMENT

uniformní šířky znaků

Porovnání variant antikvy

Dynamická, přechodová a *statická antikva*
Garamond ITC Book   MOMENT

Dynamická, přechodová a *statická antikva*
Baskerville Pro Regular   MOMENT

Dynamická, přechodová a *statická antikva*
Bodoni Antiqua Regular   MOMENT

4 Lineární serifové

- egyptienky 19. stol.
- akcidenční písma
- Beton, Serifa, Clarendon

WANTED!

minimálně
diferencované
tahy

MOMENT

čtyřhranné deskovité serify

5 Lineární bezserifové statické

- grotesky 19. stol.
- akcidenční a časopisecká písma
- Akzidenz Grotesk, Helvetica, Arial

minimální rozdíly
v tloušťce tahů

chybí serify

MOMENT

O oválné, malé rozdíly v šířce

6 Lineární bezserifové geometrické

- ovlivněno konstruktivismem zač. 20. stol.
- akcidenční písma
- Avant Garde, Futura (kruh), Eurostil (obdélník)

konstantní
tloušťka tahů

chybí serify

MOMENTabc

vychází z určitého geometrického tvaru (zde kružnice)

7 Lineární bezserifové dynamické

- grotesky navazující na renesanční antikvy
- akcidenční a časopisecká písma
- Antique Olive, Gill Sans

minimální rozdíly
v tloušťce tahů

chybí serify

MOMENT

O kruhové, rozdílné šířky znaků

Porovnání variant grotesku

Statický, dynamický a konstruovaný grotesk
Franklin Gothic   MOMENT

Statický, dynamický a konstruovaný grotesk
Gill Sans   MOMENT

Statický, dynamický a konstruovaný grotesk
Avant Garde Gothic   MOMENT

8 Lineární antikva

- mísí znaky antikvy a grotesku
- malé serify či jen jejich náznaky
- akcidenční písma
- Copperplate, Friz Quadrata, Optima

MOMENT

9 Kaligrafické

- vycházejí z kaligrafických skriptů
- výrazně diferencované tloušťky tahů
- akcidenční písma
- Zapf Chancery, Commercial Script

Celaskon

10 Volně psané

- vycházejí z rukopisných předloh
- malé rozdíly v tloušťce tahů
- akcidenční písma
- Fiesta, Brody, Time Script

Celaskon

11 Lomené

- písma lomených tahů gotického charakteru
- velmi špatně čitelná
- akcidenční písma
- Fette Fraktur, Cloister

Celaskon